

Mer debatt →

Mer debatt →

Redaktör
Carina Stensson
Bitr redaktör
Carl-Johan
Bilkenroth

Webb:
SvD.se/debatt
Twitter:
SvDDebatt
Facebook:
SvD Debatt

SvD

Debattredaktionen
debatt@svd.se
Telefon 08-13 51 49

DEBATT

Management kan skada universitet

UTREDNING Macchiarini-affären och haveriet på KI är resultatet av ett politiskt genererat systemfel som riskerar att ödelägga en av våra viktigaste samhällsinstitutioner. Skrämmande nog lyfts KI:s sätt att organisera sitt universitet fram som föredöme i en statlig utredning, skriver forskarna Shirin Ahlbäck Öberg och Ulf Danielsson.

Skandalen på KI visar vad som händer när man stöper om universitet till linjestyrda organisationer i enlighet med modern ledningsfilosofi. Rektor blir vd och universitetens kollegiala beslutsorgan som skall garantera sakkunskap inom respektive vetenskapligt område rensas bort eftersom de anses hindra snabba och "strategiska" beslut. Man vill hellre överlåta ansvaret för innehållet i forskning och undervisning till enskilda starka ledare än att lita till expertorgan som institutionsstyrelser och fakultetsnämnder. Att den för vetenskapen kontraproduktiva managementfilosofin har tillåtit omdana våra universitet och högskolor kan enbart förklaras med att de som haft makten att påverka dessa frågor – det vill säga politiker av olika färger samt de allt talrikare forskningsbyråkraterna – har mycket liten kunskap om vad som innefattas i den akademiska kulturen och vad som utgör vetenskapens grundläggande arbetssätt.

Macchiarini-affären är ett exempel på vad som händer när kollegiala beslutsfunktioner inom ett universitet opereras bort. Allt ansvar läggs på den högste chefen och när chefen inte lyssnar till vare sig visselblåsare (augusti 2014) eller den externa granskaren (maj 2015) kan de sedvanliga professionella kontrollsystemen inte längre förhindra katastrofen. Vad vi bevittnat är resultatet av ett politiskt genererat systemfel som riskerar att ödelägga en av våra viktigaste samhällsinstitutioner.

Universitet kan inte styras på samma sätt som företag eller statliga verk. De värden man har att förvalta är av ett annat slag än de som kan kopplas till kvartalsrapporter och mandatperioder. Vetenskapen utgör själva fundamentet för vår civilisation och den med hjälp av det kritiskt vetenskapliga tänkandet ackumulerade kunskapen utgör en förutsättning för vår överlevnad. Det är universitetet som måste stå starka och omutliga om världen omkring skulle rasa. Om förtroendet för dessa institutioner försvinner, eller snarare, om de inte längre förtjänar förtroende, handlar det inte bara om att tillväxtkurvor och rankingsindex påverkas på ett negativt sätt. Det handlar om något på sikt betydligt allvarigare och farligare.

Skrämmande nog är det just KI:s sätt att organisera sitt universitet som lyfts fram som föredöme i den nyligen avslutade statliga Ledningsutredningen, "Utvecklad ledning av universitet och högskolor" (SOU 2015:92) där remisstiden går ut i dag. Utredningens utgångspunkter och slutsatser är det senaste exemplet på den oövertänkta vurmen för att "styra upp" de svenska lärosätena och skapa mer hierarkiska befälsordningar. Utredningen föreslår att kollegiala organ skall stryka på foten till förmån för linjeorganisationen. På fullt allvar föreslår

”
Det är universiteten som måste stå starka och omutliga om världen omkring skulle rasa.

utredaren ett undanröjande av precis de kollegiala beslutsfunktioner som KI hade behövt i den pågående Macchiarini-affären. Linjeorganisationen anses bättre kunna hantera "strategiskt" beslutsfattande och ta tydligare ansvar.

Rekryteringen av Macchiarini är ett förödande exempel på strategiskt beslutsfattande där man hoppat över sedvanlig kollegial granskning av meriter. Detta visar varför en så viktig fråga inte kan läggas i händerna på enskilda linjechefer som bortser från akademiskt vedertagna procedurer och värderingar. Kollegiala beslut handlar nämligen inte om att en enskild kollega i linjen – till exempel en rektor med forskarbakgrund – fattar de avgörande besluten. Kollegiala beslutsorgan utgör kollektiva expertorgan vars omdöme och prioriteringar inte lika lätt låter sig snedvridas som en enskild chefs. Det står klart att KI:s rekrytering av en forskare med stjärnstatus hade mått bra av den sedvanliga sakkunnigranskning som kollegialt sammansatta rekryterings-/anställningsnämnder står för.

I Ledningsutredningen hävdas: "En viktig skillnad är att ansvar kan utkrävas på ett helt annat sätt

Universitet kan inte styras på samma sätt som företag eller statliga verk. De värden man har att förvalta är av ett annat slag än de som kan kopplas till kvartalsrapporter och mandatperioder, skriver Shirin Ahlbäck Öberg och Ulf Danielsson. FOTO: TOMAS ONEBORG

av linjeorganisationens chefer än av kollegiala organ" (sid 146). Empirisk grund för detta påstående saknas och i Macchiarini-affären visar vare sig linjechefer eller KI:s styrelse något tydligt tecken på ansvarstagande. Först när det yttre trycket blev orimligt stort avgick KI:s rektor, och den påstådda fördelen med linjeorganisationens tydligare ansvarighet har lyst med sin frånvaro. Visselblåsarna försökte redan sommaren 2014 dra i nödbromsen, och Macchiarini är sedan april 2015 föremål för en brottsutredning om grovt vållande till annans död och grovt vållande till kroppsskada utan att detta lett till något snabbt och tydligt ansvarstagande från KI:s högsta ledning. I den linjestyrda organisationen är det bara en överordnad chef som kan utkräva ansvar av en underordnad chef, och i rektors fall är det – givet förslaget att omvandla lärosätena till linjestyrda verksamheter – ytterst bara regeringen som kan utkräva ansvar.

Haveriet vid KI visar att den ledningskultur som beröms i Ledningsutredningen nått vägs ände. Det är inte mer utan mindre av management som behövs på våra universitet för att de åter skall göra kunna göra sig förtjänta av omvärldens förtroende.

SHIRIN AHLBÄCK ÖBERG

docent i statskunskap,
Uppsala universitet

ULF DANIELSSON

professor i teoretisk fysik,
Uppsala universitet

